

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про загальний військовий обов'язок і військову службу

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, N 27, ст.385) (Вводиться в дію Постановою ВР [N 2233-XII](#) від 25.03.92, ВВР, 1992, N 27, ст.386) (Із змінами, внесеними згідно із Законами [N 2485-XII](#) від 19.06.92, ВВР, 1992, N 36, ст.527 [N 3545-XII](#) від 21.10.93, ВВР, 1993, N 44, ст.418 [N 3546-XII](#) від 21.10.93, ВВР, 1993, N 44, ст.419 [N 3625-XII](#) від 19.11.93, ВВР, 1993, N 49, ст.457 [N 200/94-ВР](#) від 13.10.94, ВВР, 1994, N 45, ст.404 [N 325/94-ВР](#) від 22.12.94, ВВР, 1995, N 1, ст. 4 [N 387/95-ВР](#) від 17.10.95, ВВР, 1995, N 38, ст.284 [N 129/96-ВР](#) від 19.04.96, ВВР, 1996, N 26, ст.108 [N 309/97-ВР](#) від 04.06.97, ВВР, 1997, N 29, ст. 93 [N 312-XIV](#) від 11.12.98, ВВР, 1999, N 4, ст. 35 [N 651-XIV](#) від 13.05.99, ВВР, 1999, N 28, ст.230)

Г л а в а I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

[Стаття 1.](#) Загальний військовий обов'язок

1. Оборона країни від збройної агресії належить до найважливіших функцій держави і є справою всього народу України. Захист України - конституційний обов'язок кожного її громадянина.
2. Загальний військовий обов'язок встановлюється з метою забезпечення комплектування Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Прикордонних військ України, Цивільної оборони України, Управління охорони вищих посадових осіб України та інших військових формувань, створених відповідно до законодавства України*, а також підготовки населення до захисту України.

Загальний військовий обов'язок включає:

- підготовку громадян до військової служби;
- приписку до призовних дільниць;
- призов на військову службу;
- проходження за призовом або добровільно військової, альтернативної (невійськової) служби;
- виконання військового обов'язку в запасі;
- дотримання правил військового обліку.

У воєнний час загальний військовий обов'язок включає також загальне обов'язкове військове навчання громадян.

Виконання Закону України "Про загальний військовий обов'язок і військову службу" покладається на громадян України, центральні органи державного управління, органи місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування, громадські об'єднання, підприємства, установи та організації, незалежно від підпорядкування і форм власності.

Загальний військовий обов'язок не поширюється на іноземних громадян і осіб без громадянства, які постійно або тимчасово проживають на території України.

3. Щодо загального військового обов'язку громадяни України поділяються на такі категорії:

- допризовники - особи, які проходять допризовну підготовку до приписки їх до призовних дільниць;
- призовники - особи, які приписані до призовних дільниць;
- військовослужбовці - особи, які проходять військову службу;
- службовці за призовом - особи, які проходять альтернативну (невійськову) службу;
- військовозобов'язані - особи, які перебувають у запасі;
- невійськовозобов'язані - особи, не взяті на військовий облік або зняті з нього.

4. Громадяни України, придатні до проходження військової служби за станом здоров'я і віком, зобов'язані:

- прибувати за викликом військового комісаріату для приписки до призовних дільниць, проходження медичного огляду, направлення на підготовку для одержання військової спеціальності, призову на військову службу або на збори;
- проходити підготовку до військової служби, військову службу і виконувати військовий обов'язок у запасі;
- виконувати правила військового обліку.

5. Жінки, які за фахом мають медичну підготовку або споріднену з відповідною військовою спеціальністю за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України, можуть бути взяті на військовий облік. Вони зобов'язані прибувати за викликом військового комісаріату для проходження медичного огляду і виконувати правила військового обліку.

У мирний час жінки можуть добровільно вступити на військову службу за контрактом. У воєнний час особи жіночої статі, які перебувають на військовому обліку чи пройшли загальне військове навчання, можуть бути призвані на військову службу за рішенням Президента України.

* Далі - Збройні Сили України та інші війська

[Стаття 2.](#) Військова служба і виконання військового обов'язку в запасі

1. Військова служба - є почесним обов'язком кожного громадянина України, особливим видом державної служби, пов'язаної з виконанням громадянином України загального військового обов'язку і службою на конкурсно-контрактній основі у Збройних Силах України та інших військах, створених відповідно до законодавства України.

Встановлюються такі види військової служби:

- строкова військова служба;
- військова служба за контрактом на посадах солдатів і матросів, сержантів і старшин;
- військова служба жінок за контрактом на посадах солдатів і матросів, сержантів і старшин, прапорщиків і мічманів та офіцерського складу;
- військова служба за контрактом прапорщиків і мічманів;
- військова служба за контрактом курсантів (слухачів) військово-навчальних закладів і студентів кафедр військової підготовки (факультетів військової підготовки, відділень військової підготовки) вищих цивільних навчальних закладів;
- військова служба за контрактом офіцерського складу.

(Пункт 1 статті 2 із змінами, внесеними згідно із Законом [N 3545-12](#) від 21.10.93)

2. Виконання військового обов'язку в запасі у мирний час полягає в додержанні порядку і правил військового обліку, проходженні зборів, збереженні та вдосконаленні військовозобов'язаними знань, навичок і умінь, необхідних для виконання ними обов'язків військової служби, а у воєнний час - відповідно до військово-облікових чи цивільних спеціальностей.

3. Громадяни України, які призвані або добровільно вступили на військову службу, приймають Військову присягу на вірність народу України і тільки після цього можуть бути направлені на навчання чи для інших військових потреб за межі України.

Військовозобов'язані, які раніше не приймали Військову присягу, приймають її під час зборів або мобілізації.

[Стаття 3.](#) Альтернативна (невійськова) служба

Альтернативна (невійськова) служба є державною службою поза Збройними Силами України чи іншими військами, що запроваджується замість проходження військової служби.

Право на альтернативну (невійськову) службу як вид виконання загального військового обов'язку мають при наявності істинних релігійних переконань громадяни України, які належать до діючих згідно з законодавством релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю та служби у збройних силах.

[Стаття 4.](#) Комплектування Збройних Сил України та інших військ військовослужбовцями

Збройні Сили України та інші війська комплектуються військовослужбовцями через військові комісаріати шляхом:

призову громадян на військову службу на основі загального військового обов'язку;

вступу громадян на військову службу за контрактом.

Для доукомплектування Збройних Сил України та інших військ особовим складом при мобілізації у воєнний час створюється запас.

Порядок комплектування Збройних Сил України та інших військ військовослужбовцями визначається цим Законом та іншими законодавчими актами України.

[Стаття 5.](#) Склад військовослужбовців і військовозобов'язаних.

Військові звання

1. Військовослужбовці та військовозобов'язані поділяються на рядовий склад, сержантський і старшинський склад, склад прапорщиків (мічманів), офіцерський склад.

Офіцерський склад поділяється на молодший офіцерський склад, старший офіцерський склад і вищий офіцерський склад.

Кожному військовослужбовцю і військовозобов'язаному присвоюється військове звання. Військові звання у Збройних Силах України та інших військах поділяються на армійські та флотські.

Встановлюються такі військові звання:

Армійські Флотські

Рядовий склад

рядовий матрос

старший солдат старший матрос

Сержантський і старшинський склад

молодший сержант старшина 2 статті

сержант старшина 1 статті

старший сержант головний старшина

старшина головний корабельний

старшина

Склад прапорщиків і мічманів

прапорщик мічман

старший прапорщик старший мічман

Молодший офіцерський склад

молодший лейтенант молодший лейтенант

лейтенант лейтенант

старший лейтенант старший лейтенант

капітан капітан-лейтенант

Старший офіцерський склад

майор капітан 3 рангу

підполковник капітан 2 рангу

полковник капітан 1 рангу

Вищий офіцерський склад

генерал-майор контр-адмірал

генерал-лейтенант віце-адмірал

генерал-полковник адмірал

генерал армії України

2. До військових звань громадян, які перебувають у запасі чи у відставці, додаються слова відповідно "запасу" або "у відставці".

3. Військові звання присвоюються згідно з Положенням про проходження військової служби громадянами України, яке затверджується Президентом України.

4. Позбавлення військового звання провадиться посадовими особами, яким надано право присвоювати військові звання, а також за вироком суду у випадках дискредитації військовослужбовцем своєї честі і гідності.

Військовослужбовці строкової служби (крім тих, що мають звання рядового і матроса) можуть бути позбавлені військового звання в порядку, визначеному Дисциплінарним статутом Збройних Сил України.

5. Поновлення у військовому званні провадиться відповідно до Положення про проходження військової служби громадянами України.

[Стаття 6.](#) Військові посади

1. Військові посади (штатні посади, що підлягають заміщенню військовослужбовцями) і відповідні їм військові звання передбачаються в штатах військових частин, кораблів, органів управління, установ, військово-навчальних закладів.

Перелік посад, що підлягають заміщенню вищим офіцерським складом, затверджується Президентом України, а посад інших військовослужбовців - Міністром оборони України.

2. Військові посади поділяються на:

посади рядового складу;

посади сержантського і старшинського складу;

посади прапорщиків і мічманів;

посади офіцерського складу.

3. Міністра оборони України і начальника Генерального штабу Збройних Сил України призначає Президент України після затвердження їх кандидатур Верховною Радою України.

(Частина перша пункту 3 статті 6 в редакції Закону [N 3546-12](#) від 21.10.93)

Призначення та звільнення з посади заступників Міністра оборони України, командуючих видами Збройних Сил України, командуючих військами військових округів і оперативних командувань та командуючих окремими арміями провадяться Президентом України за поданням Міністра оборони України.

(Частина друга пункту 3 статті 6 в редакції Закону [N 3546-12](#) від 21.10.93)

Права посадових осіб щодо порядку призначення на інші військові посади визначаються Міністром оборони України.

На посади Міністра оборони України та його заступників можуть призначатись як військовослужбовці, так і цивільні особи.

(Пункт 3 статті 6 доповнено частиною четвертою згідно із Законом [N 3546-12](#) від 21.10.93)

4. Військовослужбовці за їх згодою можуть бути відрадянжені до державних органів, Товариства сприяння обороні України, Академії наук України та інших галузевих академій наук для виконання робіт оборонного характеру із залишенням на військовій службі, а також із збереженням прав на соціальний захист на підставі відповідного рішення Кабінету Міністрів України.

(Пункт 4 статті 6 із змінами, внесеними згідно із Законом [N 3545-12](#) від 21.10.93)

5. Переміщення військовослужбовців з одних військових посад на інші визначається Положенням про проходження військової служби громадянами України.

Стаття 7. Військова форма одягу і відзнаки військовослужбовців

1. Військовослужбовці, а також військовозобов'язані під час зборів носять військову форму одягу з відзнаками відповідно до військових звань і роду військ (служби).

Військова форма одягу та знаки розрізнення військовослужбовців, спеціальна відзнака генерала армії України встановлюються Президентом України. Правила їх носіння затверджуються Міністром оборони України, для Національної гвардії України та Прикордонних військ України - їх командуючими, для Служби безпеки України - її Головою, для Управління охорони вищих посадових осіб України - його начальником. Для інших військових формувань - їх начальниками.

2. Забороняється вводити для робітників і службовців незалежно від відомств, у яких вони працюють, форму одягу і відзнаки, подібні до форми одягу і відзнак військовослужбовців.

3. Носіння військової форми громадянами, які не мають на те права, а також осквернення військової форми і відзнак військовослужбовців або глум над ними переслідуються відповідно до чинного законодавства.

Г л а в а ІІ

ПІДГОТОВКА ГРОМАДЯН ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Стаття 8. Підготовка допризовників і призовників до військової служби

1. Із допризовниками і призовниками проводиться робота, пов'язана з підготовкою їх до військової служби, яка включає допризовну підготовку юнаків, підготовку призовників з військово-технічних спеціальностей, підготовку до вступу у військово-навчальні заклади, військову підготовку студентів вищих навчальних закладів за програмою офіцерів запасу, фізичну підготовку, лікувально-оздоровчу роботу, підвищення рівня загальноосвітньої підготовки, вивчення державної мови, патріотичне виховання.

2. Організація підготовки допризовників і призовників до військової служби проводиться під керівництвом Кабінету Міністрів України, Ради Міністрів Республіки Крим міністерствами і відомствами України, які мають навчально-виховні заклади, органами місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування, які використовують кошти, виділені Міністерством оборони України та іншими військовими формуваннями.

Контроль за організацією, проведенням і результатами підготовки допризовників і призовників до військової служби в країні, програмне і методичне забезпечення допризовної підготовки здійснюються Міністерством оборони України, а також міністерствами і відомствами України, у віданні яких є навчально-виховні заклади.

Стаття 9. Допризовна підготовка

Допризовна підготовка включає військову, прикладну фізичну, медико-санітарну, психологічну підготовку та підготовку з цивільної оборони і проводиться викладачами допризовної підготовки в навчально-виховних закладах: школах, гімназіях, ліцеях, інших видах загальноосвітніх закладів, починаючи з переддипломного класу, а також у професійних навчально-виховних закладах та вищих навчальних закладах:

технікумах, коледжах, училищах в період здобуття загальної середньої освіти за програмами, затверджуваними Міністерством освіти України за погодженням з Міністерством оборони України.

Юнаки, які не пройшли допризовну підготовку у вказаних навчальних закладах, не атестовані або дістали незадовільну оцінку з цього предмета, після їх закінчення перед призовом на строкову військову службу під керівництвом місцевої державної адміністрації та органів місцевого самоврядування проходять допризовну підготовку в оборонно-спортивних оздоровчих таборах з відривом від виробництва, а у воєнний час - на підприємствах, в установах і організаціях шляхом навчально-польових зборів.

Викладачі допризовної підготовки входять до штату зазначених навчально-виховних та вищих навчальних закладів.

(Стаття 9 в редакції Закону [N 3545-12](#) від 21.10.93)

Стаття 10. Підготовка призовників з військово-технічних спеціальностей

Підготовка призовників з військово-технічних спеціальностей провадиться:

призовників - учнів професійних навчально-виховних закладів за профілями, спорідненими з військово-обліковими спеціальностями, - безпосередньо в цих закладах;

призовників, які працюють, і тих, що тимчасово не працюють, а також учнів професійних навчально-виховних закладів, які навчаються в них за профілями, не спорідненими з військово-обліковими спеціальностями, - в навчальних організаціях Товариства сприяння обороні України, у професійно-технічних училищах і професійних училищах різних рівнів.

До навчання залучаються призовники, які досягли 17-річного віку і придатні за станом здоров'я до військової служби та які підлягають призову на військову службу після закінчення навчання.

Кількість призовників, які підлягають підготовці з військово-технічних спеціальностей, а також перелік спеціальностей і програми підготовки визначаються Міністерством оборони України разом із заінтересованими міністерствами та відомствами України і затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 11. Військова підготовка студентів (курсантів) вищих навчальних закладів

1. Військову підготовку студентів (курсантів) вищих навчальних закладів (денної форми навчання): інститутів, академій, університетів та прирівняних до них інших вищих навчальних закладів за програмою офіцерів запасу проходять чоловіки віком до 27 років, придатні до військової служби за станом здоров'я, а військово-медичну підготовку - також жінки - студентки вищих медичних навчальних закладів. Зарахування на кафедру військової підготовки (факультет військової підготовки, відділення військової підготовки) провадиться на добровільних умовах відповідно до особистих заяв на засадах, визначених контрактом.

Розробка і затвердження програми військової підготовки покладається на Міністерство оборони України разом з Міністерством освіти України та іншими заінтересованими державними органами.

Період військової підготовки зараховується як строкова військова служба.

Особи, які не пройшли строкової чи альтернативної (невійськової) служби або підготовки на кафедрі військової підготовки (факультеті військової підготовки, відділенні військової підготовки), після закінчення вищого навчального закладу призиваються на строкову військову службу переважно за своїм фахом.

2. Студентам (курсантам), які пройшли повний курс військової підготовки за програмою офіцерів запасу і склали встановлені екзамени, присвоюється відповідне первісне військове звання офіцера.

Особам, які не пройшли такої підготовки або не атестовані до офіцерського складу, первісне військове звання офіцера не присвоюється.

3. Перелік військових спеціальностей, з яких ведеться підготовка офіцерів запасу, визначається і затверджується Міністерством оборони України за погодженням з Міністерством освіти України.

4. Перелік вищих навчальних закладів, в яких проводиться військова підготовка студентів (курсантів), порядок її проведення визначаються Кабінетом Міністрів України. Кафедри військової підготовки (факультети військової підготовки, відділення військової підготовки) є

структурними підрозділами вищих навчальних закладів. Військова підготовка є одним з основних видів навчання і включається до навчальних планів вищих навчальних закладів як самостійна навчальна дисципліна.

Міністерства і відомства України, які мають вищі навчальні заклади, зазначені у пункті 1 цієї статті, разом з Міністерством оборони України визначають штатний розпис і створюють необхідну навчально-матеріальну базу для військової підготовки. Фінансування військової підготовки провадиться за окремою статтею за рахунок бюджету Міністерства оборони України та інших військових формувань.

Міністерство оборони України здійснює добір і за погодженням з Міністерством освіти України, ректорами вищих навчальних закладів - призначення на відповідні штатні посади кафедр військової підготовки (факультетів військової підготовки, відділень військової підготовки), контроль за проведенням військової підготовки студентів (курсантів).

5. В разі проходження навчальних зборів (стажування) на студентів (курсантів) поширюються права та обов'язки, встановлені законодавством України для військовозобов'язаних, призваних на збори.

(Стаття 11 із змінами, внесеними згідно із Законом [N 3545-12](#) від 21.10.93)

Стаття 12. Підготовка до вступу у військово-навчальні заклади. Фізична підготовка. Лікувально-оздоровча робота. Підвищення рівня загальноосвітньої підготовки. Вивчення державної мови. Патріотичне виховання

1. Громадяни, які виявили бажання вступити до військово-навчальних закладів, проходять підготовку у військових ліцеях, середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах, в організаціях Товариства сприяння обороні України, на підготовчих курсах при вищих навчальних закладах або самостійно.

2. Фізична підготовка допризовників і призовників організується за програмою фізичної культури органами державного управління освітою, фізичною культурою і спортом, спортивними товариствами і клубами у навчально-виховних та вищих навчальних закладах, оборонно-спортивних оздоровчих таборих, на підприємствах, в установах і організаціях, незалежно від підпорядкування і форм власності. (Пункт 2 статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом N 3545-12 від 21.10.93)

3. Лікувально-оздоровча робота з юнаками організується за місцем їх проживання, навчання або роботи органами і закладами охорони здоров'я в лікувальних, лікувально-профілактичних і лікувально-оздоровчих закладах із створенням в них підліткових кабінетів.

Медичні огляди юнаків 15-17-річного віку провадяться щорічно лікарями-спеціалістами, які залучаються до медичного огляду призовників. У разі потреби юнакам призначається необхідне лікування з проведенням оздоровчих заходів.

4. Органи державного управління освітою вживають необхідних заходів до підвищення рівня виховання, загальноосвітньої підготовки допризовної та призовної молоді, організують додаткові заняття для вивчення державної мови юнаками, які слабо володіють нею або не володіють зовсім.

Стаття 13. Права і обов'язки громадян, які проходять допризовну і призовну підготовку

1. За громадянами, які проходять підготовку до військової служби в оборонно-спортивних оздоровчих таборих, навчальних організаціях Товариства сприяння обороні України з відривом від виробництва, на весь час виконання цих обов'язків, включаючи час проїзду в обидві сторони, зберігаються місце роботи, займана посада і середній заробіток.

Витрати по найму житла на період навчання зазначених громадян, вартість проїзду до місця навчання (зборів) і назад та середній заробіток за цей період оплачуються військовими комісаріатами, які направили цих громадян для підготовки до військової служби.

2. Відвідування занять громадянами, направленими військовими комісаріатами для проходження допризовної підготовки в оборонно-спортивних оздоровчих таборих, здобуття військово-технічних спеціальностей, інші заходи щодо підготовки юнаків до військової служби є обов'язковими.

Г л а в а ІІІ

ПРИПИСКА ГРОМАДЯН ДО ПРИЗОВНИХ ДІЛЬНИЦЬ, ПРИЗОВ І ПРИЙНЯТТЯ (ВСТУП) НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ

Стаття 14. Приписка громадян до призовних дільниць

1. Приписка громадян до призовних дільниць провадиться з метою взяття юнаків на облік, визначення їх кількості, ступеня придатності до військової служби, встановлення загальноосвітнього рівня, здобутої спеціальності і рівня фізичної підготовки.

Для проведення приписки громадян у районах (містах) утворюються призовні дільниці.

2. До призовних дільниць щороку протягом січня - березня приписуються громадяни, яким у рік приписки виповнюється 17 років. Приписка провадиться районними (міськими) військовими комісаріатами за місцем проживання.

Медичний огляд громадян, які приписуються до призовних дільниць, проводиться згідно з Положенням про медичний огляд у Збройних Силах України, що затверджується Міністром оборони України за погодженням з Міністерством охорони здоров'я України.

Відвідування лікувально-профілактичних і лікувальних закладів згідно з рішенням комісії по приписці для громадян-допризовників є обов'язковим.

3. Житлово-експлуатаційні організації, підприємства, установи та організації, які здійснюють експлуатацію будинків, незалежно від підпорядкування і форм власності, домовласники, органи місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування, на які покладено ведення первинного обліку військовозобов'язаних і призовників, відділи кадрів підприємств, установ, організацій і навчальних закладів незалежно від підпорядкування і форм власності щороку в строки, встановлені Міністерством оборони України, подають до відповідних районних (міських) військових комісаріатів списки юнаків, які підлягають приписці до призовних дільниць.

4. Для приписки до призовної дільниці громадяни зобов'язані прийти до військового комісаріату в строк, вказаний у повістці військовим комісаріатом, та подати необхідні документи.

5. Для проведення приписки громадян до призовних дільниць у районах (містах) утворюються відповідні комісії у складі:

голова комісії - районний (міський) військовий комісар;

члени комісії: лікарі, які беруть участь у медичному огляді допризовників, начальник групи професійного психологічного відбору військового комісаріату, секретар комісії.

Персональний склад районної (міської) комісії по приписці, порядок проведення і забезпечення цієї роботи щороку затверджуються главою місцевої державної адміністрації або головою виконавчого комітету відповідної Ради народних депутатів.

6. На районні (міські) комісії по приписці покладається:

організація медичного огляду допризовників, які викликаються на комісію, і визначення їх придатності для використання на військовій службі;

виявлення і попередній добір кандидатів для направлення у військово-навчальні заклади;

раціональний розподіл осіб, придатних за медичними, психологічними та іншими показниками для навчання в начальних організаціях Товариства сприяння обороні України і професійних навчально-виховних закладах за програмами підготовки призовників з військово-технічних спеціальностей;

прикріплення до лікувально-профілактичних і лікувальних закладів осіб, яких визнано під час приписки такими, що потребують обстеження, лікування та медичного нагляду;

прикріплення до відповідних навчально-виховних закладів і курсів осіб, які мають низьку загальноосвітню підготовку, а також не володіють або слабо володіють державною мовою.

7. Громадяни, приписані до призовних дільниць, вважаються призовниками, їм видаються посвідчення про приписку, роз'яснюються обов'язки і права, правила військового обліку, порядок проходження підготовки до військової служби. З моменту приписки громадяни беруться на військовий облік.

Стаття 15. Призовний вік. Призов громадян на строкову військову службу

1. На строкову військову службу в мирний час призиваються придатні до неї за станом здоров'я і віком громадяни, яким до дня відправки у військові частини виповнилося 18 років.

Призов громадян на строкову військову службу провадиться на підставі Указу Президента України два рази на рік. Указ Президента України публікується в засобах масової інформації не пізніше як за місяць до початку призову.

Після оголошення Указу Президента України кожний призовник, у тому числі той, що перебуває на тимчасовому обліку, зобов'язаний прибути у пункт і строк, вказані військовим комісаріатом у повістці. Громадяни призовного віку, які не пройшли строкову військову службу і без законних підстав не перебувають на військовому обліку, а також призовники, які тимчасово виїхали з постійного місця проживання в іншу місцевість і не стали там на військовий облік, зобов'язані прибути до військового комісаріату за місцем проживання у семиденний строк.

2. Керівники підприємств, установ і організацій, колгоспів і кооперативів та навчально-виховних закладів незалежно від підпорядкування і форм власності зобов'язані відкликати призовників з відряджень для забезпечення своєчасного прибуття їх на призовну дільницю.

3. Зміна місця військового обліку призовниками, які досягли 18-річного віку і старших, допускається до опублікування Указу Президента України про черговий призов. Після цього вона можлива лише в окремих випадках за умови подання до військового комісаріату документів, які б стверджували, що призовник:

переведений на роботу в іншу місцевість;

переїхав на нове місце проживання;

прийнятий до навчального закладу і вибуває для продовження освіти або закінчив навчальний заклад і за розподілом направляється на роботу.

4. Поважними причинами неприбуття громадян до призовних дільниць у строки, встановлені військовим комісаріатом, визнаються:

хвороба громадянина, яка позбавила його можливості особисто прибути у вказаний пункт;

смерть або тяжка хвороба близького родича;

перешкода стихійного характеру або інші обставини, що позбавили громадянина можливості особисто прибути у вказані пункт і строк.

Причини неприбуття мають бути підтверджені відповідними документами.

5. У мирний час призову на строкову військову службу не підлягають громадяни:

звільнені від призову відповідно до статті 18 цього Закону;

щодо яких ведеться дізнання чи попереднє слідство або кримінальна справа розглядається судом - до прийняття відповідного рішення, а також громадяни, яких було засуджено до позбавлення волі.

6. Призов на строкову військову службу громадян України чоловічої статі, які тимчасово проживають за кордоном, здійснюється в порядку, встановленому цим Законом, при наявності у них постійного місця проживання в Україні.

Стаття 16. Призовні комісії

1. Для проведення призову громадян на строкову військову службу в районах (містах) утворюються призовні комісії в складі:

голова комісії - заступник глави місцевої державної адміністрації або заступник голови виконавчого комітету відповідної Ради народних депутатів;

члени комісії:

районний (міський) військовий комісар;

заступник начальника районного (міського) відділу внутрішніх справ;

лікар, який організує роботу медичного персоналу по медичному огляду призовників;

фахівець з фізичного виховання (фізичної підготовки);

(Статтю 16 пункту 1 доповнено абзацом сьомим згідно із Законом [N 200/94-ВР](#) від 13.10.94)

секретар комісії;

представник товариства сприяння обороні України, інших організацій, підприємств і установ.

(Абзац дев'ятий пункту 1 статті 16 в редакції Закону [N 200/94-ВР](#) від 13.10.94)

2. Персональний склад районної (міської) призовної комісії та графік проведення призову громадян для проходження строкової військової служби затверджуються главою місцевої державної адміністрації або головою виконавчого комітету відповідної Ради народних депутатів.

3. На районні (міські) призовні комісії покладається:

організація медичного огляду призовників;

прийняття рішення про призов громадян на строкову військову та альтернативну (невійськову) службу і призначення їх для використання на службі;

надання відстрочки від призову або звільнення від призову на строкову військову службу;

прийняття рішення про направлення призовників, які виявили бажання вступити до військово-навчальних закладів, для складання вступних іспитів або про відмову цим особам у направленні їх на екзамені за станом здоров'я, недостатнім загальноосвітнім рівнем чи моральними якостями;

прийняття рішення про направлення до слідчих органів матеріалів на призовників, які ухиляються від призову на строкову військову службу.

4. Для керівництва і контролю за діяльністю районних (міських) призовних комісій у Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі утворюються відповідно Кримська республіканська, обласні та міські призовні комісії.

Персональний склад Кримської республіканської, обласних, Київської та Севастопольської міських призовних комісій затверджується відповідно Радою Міністрів Республіки Крим, главою місцевої державної адміністрації.

На ці призовні комісії покладається:

організація контрольного медичного огляду призваних на строкову військову службу до відправлення їх до військових частин, а також осіб, які заявили про незгоду з результатами медичного огляду і рішеннями районних (міських) призовних комісій;

перевірка правильності надання відстрочки або звільнення від призову;

контроль за обґрунтуванням військово-професійного призначення призовників з урахуванням їх досвіду, здібностей, інтересів та особистих можливостей;

розгляд скарг громадян на дії районних (міських) призовних комісій.

Призовні комісії Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя мають право переглядати і скасовувати рішення районних (міських) призовних комісій.

5. Усі громадяни, які призиваються на військову службу, проходять обов'язковий медичний огляд.

6. Відповідно до результатів медичного огляду призовника, його моральних і професійних якостей, а також матеріального і соціального стану призовника та членів його сім'ї районна (міська) призовна комісія виносить і оголошує призовникові рішення:

про придатність до військової служби і призов на військову службу з призначенням до роду Збройних Сил України чи до інших військ, а також визначає дату відправлення його на службу у Збройні Сили України чи в інші військові формування;

про тимчасову непридатність до військової служби за станом здоров'я;

про надання відстрочки або звільнення від призову на строкову військову службу на підставах, передбачених статтями 17 і 18 цього Закону;

про непридатність за станом здоров'я до військової служби в мирний час, обмежену здатність у воєнний час і зарахування в запас;

про непридатність до військової служби із зняттям з військового обліку.

Рішення призовної комісії може бути оскаржено до призовної комісії вищого рівня або до суду в порядку, визначеному законодавством.

Стаття 17. Відстрочка від призову

1. Відстрочка від призову на строкову військову службу надається громадянам за рішенням районної (міської) призовної комісії: за сімейними обставинами, за станом здоров'я, для продовження навчання, у зв'язку з депутатською діяльністю. Така відстрочка надається також призовникам - педагогічним працівникам з вищою педагогічною освітою, основним місцем роботи яких є загальноосвітні навчальні заклади, на весь період їх роботи за спеціальністю.

(Частина перша статті 17 із змінами, внесеними згідно із Законом [N 651-XIV](#) від 13.05.99)

2. Відстрочка від призову за сімейними обставинами надається призовникам, які мають:

а) непрацездатних батька і матір чи одинокого непрацездатного батька або одиноку непрацездатну матір, якщо вони не мають інших працездатних осіб, зобов'язаних відповідно до законодавства їх утримувати, незалежно від того, проживають вони разом з батьками чи ні. Непрацездатність батьків визначається в порядку, передбаченому чинним законодавством;

(Підпункт "а" частини першої пункту 2 статті 17 із змінами, внесеними згідно із Законом [N 3625-12](#) від 19.11.93)

б) братів і сестер віком до 18 років, якщо вони не працюють, або старших, якщо вони незалежно від віку є інвалідами I чи II групи, в разі відсутності інших осіб, які могли б взяти їх на утримання.

(Підпункт "б" частини першої пункту 2 статті 17 із змінами, внесеними згідно із Законом [N 3625-12](#) від 19.11.93)

Відстрочка від призову за сімейними обставинами надається також призовникам, які мають на своєму утриманні:

дитину віком до трьох років або старше трьох років, яка виховується без матері;

двох і більше дітей;

дитину-інваліда;

непрацездатних осіб, у яких призовник перебував на утриманні у зв'язку із смертю батьків, їх тривалою хворобою або з інших поважних причин протягом п'яти років.

Відстрочка від призову надається призовникам на час здійснення опіки над інвалідами I чи II групи, які мають порушення черепно-мозкового кровообігу, травми хребта і прикуті до ліжка.

У разі наявності в сім'ї тільки двох синів відстрочка від призову за сімейними обставинами на строк до трьох років надається тому призовникові, брат якого проходить строкову військову службу.

(Частина четверта пункту 2 статті 17 із змінами, внесеними згідно із Законом [N 3625-12](#) від 19.11.93)

У тому разі, коли призову підлягають два сини одночасно відстрочка надається одному з них за бажанням і пропозицією батьків.

3. Відстрочка від призову за станом здоров'я на строк до одного року надається призовникам, які визнані під час медичного огляду тимчасово непридатними до військової служби.

4. Відстрочка від призову для продовження навчання надається призовникам, які навчаються в середніх загальноосвітніх та професійних навчально-виховних закладах, - до здобуття повної загальної середньої освіти, але не старше 21-річного віку, а студентам, які навчаються у вищих навчальних закладах з відривом від виробництва (крім коледжів, технікумів і училищ, що до них прирівнюються), - до їх закінчення.

Відстрочка від призову для продовження навчання надається також призовникам, які навчаються в аспірантурі з відривом або без відриву від виробництва на весь період навчання.

(Пункт 4 статті 17 доповнено частиною другою згідно із Законом [N 309/97-ВР](#) від 04.06.97)

Відстрочка від призову надається випускникам професійних навчально-виховних і вищих навчальних закладів на весь час роботи в сільській місцевості за отриманою спеціальністю.

(Частина пункту 4 статті 17 в редакції Закону [N 3625-12](#) від 19.11.93)

Студентам, які навчаються у вищих державних і недержавних навчальних світських та духовних закладах, відстрочка від призову на строкову військову службу надається один раз на весь період навчання. Особи, відраховані за неуспішність, недисциплінованість та у зв'язку з небажанням продовжувати навчання, а також залишені на другий рік для навчання на тому ж курсі з зазначених причин, втрачають право на відстрочку від призову.

(Частина пункту 4 статті 17 в редакції Закону [N 3625-12](#) від 19.11.93)

5. Відстрочка від призову у зв'язку з депутатською діяльністю надається призовникам з числа народних депутатів на строк їх депутатських повноважень.

6. Відстрочка від призову також надається:

призовникам, які переселилися із районів лиха, не більш як на два роки з моменту переселення за рішенням Кабінету Міністрів України; у разі ведення призовниками самостійно або спільно з батьками селянського (фермерського) господарства, але не більш як на три роки з моменту одержання землі;

в інших випадках, не передбачених цим Законом, згідно з рішеннями призовної комісії Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських призовних комісій за поданням районних (міських) призовних комісій.

7. Призовники, яким надано відстрочку, зобов'язані щорічно до 1 жовтня подавати у військовій комісаріаті документи, що підтверджують їх право на відстрочку.

(Статтю 17 доповнено пунктом 7 згідно із Законом [N 3625-12](#) від 19.11.93)

8. Призовники, які втратили підстави для одержання відстрочки, а також особи, які не мають права на відстрочку або підстав для звільнення від призову, передбачених статтею 17 цього Закону, і не призвані з різних причин на строкову військову службу у встановлені строки, мають бути призвані на службу під час здійснення чергового призову до досягнення ними до дня відправки у війська 27-річного віку.

Стаття 18. Звільнення від призову на строкову військову службу

Від призову на строкову військову службу в мирний час звільняються призовники:

визнані за станом здоров'я непридатними до військової служби в мирний час;

не призвані на строкову військову чи альтернативну (невійськову) службу до досягнення 27-річного віку;

які мають духовний сан і штатну посаду в одній із зареєстрованих релігійних конфесій;

які постійно проживають за кордоном, якщо вони не мають постійного місця проживання в Україні;

батьки, рідні брати, сестри яких загинули чи померли або стали інвалідами під час проходження військової служби.

(Абзац шостий частини першої статті 18 в редакції Закону [N 3625-12](#) від 19.11.93)

Від призову звільняються також громадяни, які закінчили курс навчання в навчальних закладах органів внутрішніх справ кримінально-виконавчої системи і продовжують службу в системі Міністерства внутрішніх справ України та Державного департаменту України з питань виконання покарань.

(Частина друга статті 18 із змінами, внесеними згідно із Законом [N 312-XIV](#) від 11.12.98)

Стаття 19. Призов на військову службу офіцерів запасу

Офіцери запасу віком до 30 років, які не пройшли строкової військової служби і не мають підстав для надання їм відстрочки від призову можуть бути в мирний час призвані за наказом Міністра оборони України для проходження військової служби на посадах офіцерського складу.

Стаття 20. Прийняття на військову службу за контрактом

1. На військову службу у добровільному порядку приймаються особи, які відповідають вимогам військової служби:

військовослужбовці рядового, сержантського і старшинського складу, які прослужили за призовом не менше одного року і мають відповідну

професійну підготовку за фахом, - на військову службу солдатів, матросів, сержантів і старшин за контрактом; жінки віком від 19 до 35 років - на військову службу на посадах рядового, сержантського і старшинського складу; військовослужбовці рядового, сержантського і старшинського складу, які прослужили на строковій службі не менше року, військовозобов'язані, які не мають військових звань офіцерського складу, а також жінки з відповідною спеціальною підготовкою, які мають вищу або середню спеціальну освіту, віком від 19 до 25 років - на військову службу прапорщиків і мічманів; громадяни віком від 17 до 21 року, в тому числі ті, котрі досягли 17-річного віку в рік зарахування на навчання, а також військовослужбовці та військовозобов'язані віком від 18 до 23 років, які не мають військових звань офіцерського складу і виявили бажання вчитися у військово-навчальних закладах, - на військову службу курсантів військово-навчальних закладів; курсанти військово-навчальних закладів і офіцери запасу - на військову службу офіцерського складу; офіцери запасу, які не досягли граничного віку перебування на військовій службі, та жінки віком до 35 років, яким присвоєно військове звання офіцерського складу, - на військову службу офіцерського складу.

2. Громадяни, які приймаються на військову службу, проходять обов'язковий медичний огляд.

3. У разі прийняття на військову службу між державою і громадянином укладається контракт, форма якого визначається Положенням про проходження військової служби громадянами України.

4. Рядовому, сержантському і старшинському складу, прапорщикам і мічманам, а також жінкам, які проходять службу за контрактом, залежно від кваліфікації та строків служби присвоюються класні розряди - від першого до третього і вищий ступінь - майстра з відповідною системою стимулювання оплати.

Стаття 21. Матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з призовом або прийняттям на військову службу

1. Громадянам, призваним або прийнятим на військову службу, виплачується вихідна допомога у розмірі двомісячної заробітної плати відповідно до чинного законодавства України.

2. Громадяни для виконання обов'язків, пов'язаних із взяттям на військовий облік, призовом або прийняттям на військову службу, а також громадяни, які вступають до військово-навчальних закладів або направляються військовими комісаріатами на диспансерне чи стаціонарне обстеження (лікування, медичний огляд), звільняються від роботи на час, необхідний для виконання зазначених обов'язків, проїзду до навчального закладу і назад та складання вступних екзаменів, перебування в медичному закладі із збереженням за ними місця роботи, займаної посади і середнього заробітку.

Виплата громадянам середнього заробітку при цьому, перевезення їх до місця складання вступних екзаменів до військово-навчальних закладів, а призваних або прийнятих на військову службу - до місця служби та їх харчування в дорозі здійснюються за рахунок коштів Міністерства оборони України та інших військових формувань.

Г л а в а ІV

ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Стаття 22. Порядок проходження військової служби, граничний вік перебування на військовій службі

1. Порядок проходження громадянами України військової служби визначається цим Законом, Положенням про проходження військової служби громадянами України та іншими законодавчими актами.

2. Граничний вік перебування на військовій службі встановлюється:

а) для солдатів і матросів, сержантів і старшин строкової служби - до 29 років;

б) для військовослужбовців-жінок на посадах рядового, сержантського і старшинського складу, а також прапорщиків і мічманів - до 40 років;

в) для молодших офіцерів - до 40 років;

г) для старших офіцерів: майор і підполковник - до 45 років, полковник - до 50 років;

д) для вищих офіцерів: у військових званнях до генерал-лейтенанта включно і до них прирівняних - до 55 років; генерал-полковника і до нього прирівняних - до 60 років; генерала армії України - до 65 років.

Офіцерам Збройних Сил України, Національної гвардії України, Прикордонних військ України, Управління державної охорони України, військ Цивільної оборони України, інших військових формувань, що створюються відповідно до законодавства України, та Служби безпеки України - кандидатам наук (доцентам), а також офіцерам зазначених вище військових формувань та Служби безпеки України, які мають високу професійну підготовку, досвід практичної роботи на займаній посаді та придатні за станом здоров'я для проходження військової служби, відповідно Міністром оборони України, командуючими Національною гвардією України і Прикордонними військами України, начальниками Управління державної охорони України і Цивільної оборони України, командуючими (начальниками) інших військових формувань, що створюються відповідно до законодавства України, та Головою Служби безпеки України може бути продовжено строк військової служби до 5 років, а докторам наук (професорам) - до 10 років.

(Абзац другий підпункту "д" пункту 2 статті 22 в редакції Закону [N 325/94-ВР](#) від 22.12.94)

Військовослужбовці, які досягли граничного віку перебування на військовій службі, підлягають звільненню в запас у порядку, визначеному Положенням про проходження військової служби громадянами України. Офіцери, прапорщики і мічмани, військовослужбовці-жінки на посадах солдатів і матросів, сержантів і старшин, у яких закінчився контракт і які досягли граничного віку перебування на військовій службі, можуть бути залишені на ній за їх згодою після укладення нового контракту, але не більш як до досягнення граничного віку перебування в запасі для відповідних складів військовослужбовців, передбаченого статтею 28 цього Закону.

Стаття 23. Строки військової служби

1. Строки військової служби в календарному обчисленні встановлюються:

а) для солдатів і сержантів, які проходять строкову військову службу в Збройних Силах України, Національній гвардії України, Прикордонних військах України, внутрішніх військах Міністерства внутрішніх справ України, інших військових формуваннях та Службі безпеки України, - 18 місяців (для осіб, які мають вищу освіту, - 12 місяців); для матросів і старшин, які проходять строкову військову службу на кораблях, суднах і в берегових частинах бойового забезпечення Військово-Морських Сил України та в морських частинах Прикордонних військ України, - 24 місяці (для осіб, які мають вищу освіту, - 18 місяців); для солдатів і матросів, сержантів і старшин, які проходять військову службу за контрактом, - 3 роки;

(Пункт "а" частини першої статті 23 в редакції Закону [N 2485-12](#) від 19.06.92; із змінами, внесеними згідно із Законом [N 3625-12](#) від 19.11.93, в редакції Закону [N 129/96-ВР](#) від 19.04.96)

б) для військовослужбовців-жінок на посадах солдатів і матросів, сержантів і старшин - не менше 3 років;

в) для прапорщиків і мічманів - не менше 5 років;

г) для офіцерів - від 5 до 10 років за першим контрактом;

д) для офіцерів, призваних на військову службу із запасу, - 2 роки, а для тих, які добровільно вступили на військову службу із запасу, - не менше 3 років.

Після закінчення строків військової служби, встановлених цією статтею, вона може бути продовжена за новим контрактом на строк не менше 3 років щоразу до досягнення граничного віку перебування на військовій службі.

Стаття 24. Початок і закінчення перебування на військовій службі

1. Початком перебування на військовій службі вважається:

день прибуття до військового комісаріату для відправлення у військову частину - для призовників і офіцерів, призваних із запасу;

день від'їзду до місця служби, вказаний у розпорядженні, виданому військовим комісаріатом, - для військовозобов'язаних і жінок;

день прибуття на навчання до військово-навчального закладу (військового ліцею), вказаний у приписі, виданому військовим комісаріатом, для допризовників, призовників і військовозобов'язаних.

2. Закінчення перебування на військовій службі вважається день, з якого військовослужбовця взято на військовий облік у військовому комісаріаті у зв'язку із звільненням з військової служби, відчисленням з військово-навчального закладу або закінченням навчального закладу чи навчальних зборів, але не пізніше строку, вказаного у приписі.

Стаття 25. Військова служба курсантів (слухачів) військово-навчальних закладів

1. Громадяни, які навчаються у військово-навчальних закладах, перебувають на військовій службі і не мають звань прапорщиків чи мічманів та офіцерського складу, є курсантами, а ті, що мають такі звання, - слухачами.

Навчання у військово-навчальних закладах зараховується курсантам як строкова військова служба.

2. Громадянам, які не мали військового звання до вступу у військово-навчальний заклад, після зарахування на навчання присвоюється військове звання рядового чи матроса. Інші військові звання, присвоєні до вступу у військово-навчальний заклад, зберігаються.

Курсанти користуються правами, пільгами та перевагами і на них покладаються обов'язки згідно з діючим законодавством і статутами Збройних Сил України.

3 курсантами після закінчення першого курсу в індивідуальному порядку укладається контракт про проходження ними після закінчення військово-навчального закладу військової служби на посадах офіцерського складу строком від 5 до 10 років. Курсанти, які не уклали такого контракту, відчисляються з військово-навчальних закладів.

Курсантам, випускникам вищих військово-навчальних закладів і кафедр військової підготовки (факультетів військової підготовки, відділень військової підготовки), світських вищих навчальних закладів з рівнем підготовки бакалавра присвоюється первісне офіцерське звання молодшого лейтенанта, а з рівнем магістра - лейтенанта.

(Пункт 2 статті 25 із змінами, внесеними згідно із Законом [N 3545-12](#) від 21.10.93)

3. Курсанти, відчислені з військово-навчальних закладів:

звільняються в запас, якщо вони вислужили встановлені строки строкової військової служби;

направляються на один рік у військові частини для подальшого проходження військової служби, якщо вони не вислужили встановленого строку строкової військової служби.

Стаття 26. Звільнення з військової служби

1. Звільнення військовослужбовців з військової служби здійснюється:

а) в запас, якщо військовослужбовці не досягли граничного віку перебування в запасі і за станом здоров'я придатні до військової служби в мирний або воєнний час;

б) у відставку, якщо військовослужбовці досягли граничного віку перебування в запасі або визнані військово-лікарськими комісіями непридатними за станом здоров'я до військової служби із зняттям з військового обліку.

2. Звільнення зі служби провадиться:

військовослужбовців строкової служби, які вислужили встановлені строки, - на підставі Указу Президента України;

військовослужбовців, які проходили службу за контрактом, - після закінчення його строку.

3. Військовослужбовці строкової служби звільняються зі служби достроково:

за станом здоров'я - на підставі висновку (постанови) військово-лікарської комісії;

за сімейними обставинами - в разі виникнення у них права на відстрочку внаслідок зміни сімейних обставин;

у зв'язку із засудженням до позбавлення волі.

4. В разі необхідності військовослужбовці строкової військової служби, які вислужили встановлені строки, можуть бути затримані на військовій службі на строк до шести місяців за рішенням Президента України.

(Пункт 4 статті 26 із змінами, внесеними згідно із Законом [N 3625-12](#) від 19.11.93)

5. Військовослужбовці, звільнені зі строкової військової служби в запас або у відставку, забезпечуються справним обмундируванням за переліком, встановленим Міністерством оборони України, проїзними документами до місця проживання, харчуванням на час перебування в дорозі, грошовою допомогою в розмірі двох мінімальних заробітних плат.

За військовослужбовцями строкової служби і курсантами військово-навчальних закладів, які звільняються (відчисляються) з військової служби (навчального закладу) за станом здоров'я або сімейними обставинами, зберігається право на попереднє місце роботи (посаду) протягом трьох місяців з дня призову чи зарахування на військову службу, не враховуючи часу проїзду до місця постійного проживання.

За бажанням військовослужбовців строкової служби вони можуть бути звільнені в запас у власному цивільному одязі.

6. Військовослужбовці, які проходять службу за контрактом на посадах рядового, сержантського і старшинського складу, прапорщики і мічмани та офіцери можуть бути звільнені з військової служби:

а) за вислугою строку служби;

б) за віком - в разі досягнення граничного віку перебування на військовій службі. Окремі категорії військовослужбовців за їх згодою можуть бути звільнені з військової служби за віком, якщо їм до досягнення встановленого граничного віку залишилося 5 і менше років, за умови наявності у них права на одержання пенсії за вислугу років;

в) за станом здоров'я - на основі висновку (постанови) військово-лікарської комісії про непридатність або обмежену придатність до військової служби;

г) у зв'язку із скороченням штатів або організаційними заходами в разі неможливості використання на службі;

д) після закінчення строку контракту або у зв'язку з його розірванням;

е) через сімейні обставини або інші важливі причини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

є) за службовою невідповідністю;

ж) у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.

Крім цього, офіцери в разі наявності в них вислуги не менше 5 років у календарному обчисленні на посадах офіцерського складу можуть бути звільнені з військової служби за власним бажанням.

Г л а в а V

СЛУЖБА В ЗАПАСІ

Стаття 27. Зарахування в запас. Категорії запасу

1. Громадяни, звільнені з військової служби, а також звільнені від призову на строкову військову службу (крім знятих з військового обліку за станом здоров'я), зараховуються в запас.

2. Запас поділяється на першу і другу категорії.

До запасу першої категорії належать військовозобов'язані, які служили на військовій службі та одержали в період її проходження військово-облікову спеціальність.

До запасу другої категорії належать військовозобов'язані, які не одержали військово-облікової спеціальності під час проходження військової служби або не призивалися на військову службу.

Військовозобов'язані, зараховані до запасу другої категорії, в разі одержання за час перебування в запасі військово-облікової спеціальності на навчальних зборах або за відповідною цивільною професією, переводяться до запасу першої категорії.

Жінки, взяті на військовий облік, перебувають в запасі другої категорії.

3. Особи, зараховані до запасу, можуть періодично направлятися на медичний огляд. При цьому військовозобов'язані, переведені в запас за станом здоров'я без проходження військової служби, в разі визнання їх до досягнення 27-річного віку придатними до військової служби знову стають на облік призовників і підлягають призову на строкову військову службу на загальних підставах.

Стаття 28. Граничний вік перебування в запасі. Розряди запасу

1. Запас військовозобов'язаних за віком поділяється на три розряди. Розряди встановлюються на підставі перебування в запасі.

Граничний вік перебування в запасі третього розряду є граничним віком в запасі взагалі.

2. Солдати і матроси, сержанти і старшини, прапорщики і мічмани перебувають в запасі до такого граничного віку:

першого розряду - до 35 років;

другого розряду - до 45 років;

третього розряду - до 50 років.

3. Офіцери перебувають в запасі до такого граничного віку:

а) в запасі першого розряду:

молодші офіцери - до 45 років;

старші офіцери - до 50 років;

вищі офіцери - до 55 років;

б) в запасі другого розряду:

молодші офіцери - до 50 років;

старші офіцери - до 55 років;

вищі офіцери - до 60 років;

в) в запасі третього розряду:

молодші офіцери - до 55 років;

старші офіцери - до 60 років;

вищі офіцери - до 65 років,

а ті, що мають військове звання генерала армії України, - до 70 років.

4. Військовозобов'язані-жінки незалежно від присвоєних їм військових звань зараховуються до запасу третього розряду. Граничний вік

перебування їх в запасі встановлюється: для осіб офіцерського складу - 50 років, для інших військовозобов'язаних-жінок - 45 років.

Стаття 29. Проходження зборів

1. Військовозобов'язані за час перебування в запасі призиваються на збори: навчальні (або перевірочні) та спеціальні.

Права і обов'язки військовозобов'язаних, призваних на збори, що впливають з умов військової служби, встановлюються цим Законом.

2. Військовозобов'язані, які не мають військових звань офіцерського складу, призиваються військовими комісаріатами на навчальні збори:

першого розряду - до п'яти разів на строк до двох місяців кожного разу;

другого розряду - до трьох разів на строк до одного місяця кожного разу;

третього розряду - один раз строком до 15 днів.

Особи офіцерського складу запасу, які не проходили військової служби як офіцери, а також офіцери запасу, звільнені з військової служби до набуття права на пенсію за вислугу років, за час перебування в запасі можуть бути призвані на навчальні збори:

(Абзац перший частини другої пункту 2 статті 29 в редакції Закону [N 3625-12](#) від 19.11.93)

першого розряду - один раз строком до двох місяців;

другого розряду - два рази на строк до одного місяця кожного разу;

третього розряду - один раз строком на 15 днів.

3. Строк і час проведення навчальних зборів військовозобов'язаних визначаються Міністром оборони України відповідно до цього Закону.

4. Військовозобов'язані в період між навчальними зборами за планом Міністерства оборони України, затвердженим Кабінетом Міністрів України, можуть залучатися на перевірочні збори на строк до 10 днів як без відриву від виробництва, так і з відривом.

5. Загальний строк зборів за час перебування в запасі не може перевищувати 10 місяців. При цьому до загального строку перебування на навчальних зборах зараховується і час перебування на перевірочних зборах.

6. Військовозобов'язані можуть призиватися за постановою Кабінету Міністрів України на спеціальні збори для участі в запобіганні надзвичайним ситуаціям чи ліквідації їх наслідків, які загрожують або можуть загрожувати нормальним життєвим умовам всього або частини населення країни, строком не більш як на два місяці.

7. Військовозобов'язані, призвані на збори, забезпечуються на час їх проведення натуральним і грошовим забезпеченням в порядку і розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України.

За військовозобов'язаними, призваними на збори, зберігається на весь період зборів, включаючи час проїзду до місця їх проведення і назад, місце роботи, займана посада та середній заробіток. Збереження середнього заробітку здійснюється за рахунок коштів Міністерства оборони України та інших військових формувань.

Зазначені особи не підлягають звільненню з роботи з ініціативи власника або адміністрації підприємства, установи і організації незалежно від підпорядкування і форм власності, крім випадків їх повної ліквідації.

Якщо військовозобов'язаний захворів під час зборів і продовжує хворіти після їх закінчення, за ним зберігається місце роботи і посада, а з дня закінчення зборів замість заробітної плати виплачується допомога по тимчасовій непрацездатності відповідно до чинного законодавства.

За військовозобов'язаними, які тимчасово не працюють на день залучення до зборів, зберігається право на виплати, передбачені законодавством про зайнятість. За весь період зборів, включаючи час проїзду до місця їх проведення і назад, цим працівникам виплачується грошове забезпечення у розмірі мінімальної заробітної плати за місцем проходження зборів.

Стаття 30. Звільнення від проходження навчальних зборів

Від проходження навчальних зборів звільняються:

а) інженерно-технічні працівники, робітники і службовці, які працюють у системі Міністерства оборони України та інших військових формувань;

б) льотний і технічний склад, робітники і службовці Українського об'єднання цивільної авіації, які безпосередньо забезпечують перевезення і зайняті на обслуговуванні та ремонті літаків і аеродромної техніки, а також навчальних авіаційних центрів Товариства сприяння обороні України;

в) плаваючий склад суден морського і річкового флоту та флоту рибної промисловості в період навігації;

г) особи, які працюють у сільському господарстві, а також зайняті на підприємствах по ремонту сільськогосподарської техніки, - в період посівних і збиральних робіт;

д) педагогічний склад вищих і середніх загальноосвітніх та професійних навчально-виховних закладів, навчальних організацій Товариства сприяння обороні України - в період проведення занять;

е) студенти вищих навчальних закладів з вечірньою формою навчання, аспіранти та докторанти - в період екзаменаційних сесій;

є) військовозобов'язані-жінки;

ж) військовозобов'язані протягом року після звільнення в запас;

з) військовозобов'язані, які мають дітей віком до чотирьох років або трьох і більше дітей віком до 16 років;

и) військовозобов'язані у зв'язку з депутатською діяльністю.

В окремих випадках, в разі наявності поважних причин і подання військовозобов'язаними обґрунтованих документів, рішення про звільнення від проходження навчальних зборів приймається районним (міським) військовим комісаріатом, де вони перебувають на військовому обліку.

Стаття 31. Присвоєння військових звань в разі звільнення в запас

Військовозобов'язаним, які пройшли навчальні збори і склали заліки за програмою навчання, можуть бути присвоєні чергові військові звання в запасі в порядку, встановленому Положенням про проходження військової служби громадянами України.

Стаття 32. Переведення військовозобов'язаних у відставку

Військовозобов'язані, які досягли граничного віку перебування в запасі, а також ті, яких військово-лікарські комісії визнали непридатними до військової служби, знімаються з військового обліку і переводяться у відставку.

Г л а в а VI

ВІЙСЬКОВИЙ ОБЛІК ВІЙСЬКОВОЗОВОБ'ЯЗАНИХ І ПРИЗОВНИКІВ

Стаття 33. Загальні правила військового обліку

Усі військовозобов'язані та призовники підлягають військовому обліку.

Військовий облік військовозобов'язаних і призовників є загальнодержавною системою обліку та аналізу призовних ресурсів у державі, придатних до військової служби. Функціонування системи військового обліку забезпечується органами Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, місцевої державної адміністрації та органами місцевого самоврядування.

Військовий облік усіх військовозобов'язаних і призовників провадиться за місцем їх проживання і поділяється на загальний, спеціальний, персонально-якісний та персонально-первинний облік.

Військовий облік військовозобов'язаних і призовників здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

(Статтю 33 доповнено частиною четвертою згідно із Законом [N 3625-12](#) від 19.11.93)

Стаття 34. Загальний і спеціальний облік

На загальному військовому обліку перебувають призовники, а також військовозобов'язані, які не заброньовані за підприємствами, установами і організаціями на період мобілізації та воєнного часу.

На спеціальному військовому обліку перебувають військовозобов'язані, які у встановленому порядку бронюються за підприємствами, установами і організаціями на період мобілізації та воєнного часу.

Стаття 35. Персонально-якісний та персонально-первинний облік

Персонально-якісний облік усіх військовозобов'язаних і призовників покладається на районні (міські) військові комісаріати.

Персонально-первинний облік військовозобов'язаних і призовників у сільській місцевості, селищах та містах, де немає військових комісаріатів, покладається на органи місцевого самоврядування і проводиться ними.

Персональний облік військовозобов'язаних і призовників, які працюють або навчаються, покладається на підприємства, установи, організації і навчальні заклади незалежно від підпорядкування і форм власності, а їх керівники (власники) несуть відповідальність за стан цієї роботи.

Стаття 36. Військовий облік громадян України, які проживають за кордоном

Військовий облік громадян України, які тимчасово проживають за кордоном, провадиться дипломатичними і консульськими представництвами України. Дипломатичні та консульські представництва зобов'язані забезпечити прибуття громадян України чоловічої статі, які досягли 18-річного віку, до військових комісаріатів за місцем постійного проживання для призову на військову службу.

Стаття 37. Взяття на військовий облік і зняття з нього

1. Для оформлення взяття на військовий облік усі військовослужбовці та особи, які служили за призовом і звільнені в запас, після повернення до місця проживання зобов'язані у триденний строк прибути до районних (міських) військових комісаріатів.

2. В разі зміни місця проживання на строк більш як півтора місяця, вибуття у службові відрядження, на навчання, у відпустку або на лікування на строк більше трьох місяців військовозобов'язані та призовники повинні знятися з військового обліку за місцем проживання, а після прибуття на нове постійне або тимчасове місце проживання - стати у триденний строк на військовий облік.

У воєнний час виїзд військовозобов'язаних і призовників з місця постійного проживання без дозволу районного (міського) військового комісаріату забороняється.

3. Взяття на військовий облік і зняття з військового обліку офіцерів запасу, які проживають в населених пунктах, віддалених від військових комісаріатів, може провадитися органами місцевого самоврядування, на які покладено ведення персонально-первинного обліку, в порядку, встановленому районним (міським) військовим комісаріатом.

4. Зняття з військового обліку підлягають громадяни:

а) визнані військово-лікарськими комісіями непридатними до військової служби із зняттям з військового обліку;

б) які досягли граничного віку перебування в запасі;

в) призвані або прийняті на військову службу;

г) взяті на спеціальний облік Міністерства внутрішніх справ України, Державного департаменту України з питань виконання покарань у зв'язку з призначенням на посади рядового або начальницького складу органів внутрішніх справ кримінально-виконавчої системи чи зарахуванням курсантами і слухачами вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України, Державного департаменту України з питань виконання покарань;

(Пункт 4 статті 37 доповнено підпунктом "г" згідно із Законом [N 3625-12](#) від 19.11.93; із змінами, внесеними згідно із Законом [N 312-XIV](#) від 11.12.98)

д) які вибули на постійне місце проживання за межі України;

е) померлі.

Стаття 38. Обов'язки державних органів, підприємств, установ і організацій, посадових осіб і військовозобов'язаних щодо виконання правил військового обліку

1. Виконавчі комітети сільських, селищних і міських Рад народних депутатів, де немає військових комісаріатів, керівники підприємств, установ, організацій і навчально-виховних закладів незалежно від підпорядкування і форм власності зобов'язані на вимогу військових комісаріатів оповіщати військовозобов'язаних та призовників про їх виклик у військові комісаріати і забезпечувати своєчасне прибуття за цим викликом.

2. Органи внутрішніх справ, виконавчі комітети сільських, селищних і міських Рад народних депутатів, де немає військових комісаріатів, зобов'язані:

здійснювати прописку і виписку військовозобов'язаних та призовників за місцем проживання лише в разі наявності в їх військово-облікових документах відміток військових комісаріатів про взяття на військовий облік або зняття з нього;

подавати військовим комісаріатам допомогу у взятті допризовників на військовий облік, проведенні призову громадян на військову службу (збори), у контролі за виконанням ними правил військового обліку та виявленні осіб з числа призовників і військовозобов'язаних, які порушують ці правила;

провадити розшук, затримання і доставку до військових комісаріатів осіб, які ухиляються від виконання загального військового обов'язку, а також від проходження альтернативної (невійськової) служби.

3. Органи запису актів громадянського стану зобов'язані у семиденний строк повідомити районні (міські) військові комісаріати про зміну військовозобов'язаними і призовниками прізвища, імені та по батькові, про внесення до записів актів громадянського стану змін про дату і

місце їх народження, а також про випадки реєстрації смерті військовозобов'язаного або призовника.

4. Органи дізнання та попереднього слідства зобов'язані в семиденний строк повідомити районні (міські) військові комісаріати про призовників, щодо яких ведеться дізнання або попереднє слідство, а суди - про призовників, кримінальна справа яких розглядається судом, а також про вироки, що набрали законної сили щодо військовозобов'язаних і призовників.

Військові квитки військовозобов'язаних і посвідчення призовників, засуджених до позбавлення волі, в тому числі умовно, надсилаються судами до відповідних військових комісаріатів.

5. Лікарсько-трудова експертна комісія зобов'язана в семиденний строк повідомити відповідні районні (міські) військові комісаріати про всіх військовозобов'язаних і призовників, яких визнано інвалідами, незалежно від групи інвалідності.

Лікувальні заклади під час проведення призову зобов'язані у триденний строк повідомити відповідні районні (міські) військові комісаріати про всіх громадян призовного віку, які перебувають на стаціонарному лікуванні.

6. Керівники житлово-експлуатаційних організацій та інших організацій, підприємств і установ, які здійснюють експлуатацію будинків, а також домовласники повинні своєчасно подавати необхідні відомості про військовозобов'язаних і призовників відповідним військовим комісаріатам, виконавчим комітетам сільських, селищних і міських Рад народних депутатів, де немає військових комісаріатів, на які покладено ведення обліку військовозобов'язаних і призовників, стежити за виконанням призовниками і військовозобов'язаними правил військового обліку, а також сповіщати їх про виклик до військових комісаріатів.

7. Військовозобов'язані та призовники в разі зміни їх сімейного стану, стану здоров'я, адреси, освіти, місця роботи і посади зобов'язані особисто в семиденний строк повідомити про це орган, де вони перебувають на військовому обліку.

Г л а в а VII

ПРИЗОВ В РАЗІ МОБІЛІЗАЦІЇ. ДЕМОБІЛІЗАЦІЯ

[Стаття 39.](#) Призов на військову службу в разі мобілізації і наступні призови на військову службу у воєнний час

Загальна або часткова мобілізація на території України оголошується Президентом України з метою запобігання воєнному нападу та для збройної відсічі можливої агресії. Президент України у передбаченому законодавством України порядку запроваджує воєнний стан на всій території України чи в окремих її місцевостях з призовом із запасу на військову службу необхідної кількості військовозобов'язаних.

З метою ліквідації наслідків стихійного лиха, аварій та катастроф у мирний час може проводитися цільова мобілізація, обсяги і термін проведення якої визначаються Президентом України.

(Статтю 39 доповнено частиною другою згідно із Законом [N 387/95-ВР](#) від 17.10.95)

[Стаття 40.](#) Звільнення у зв'язку з демобілізацією

1. Звільнення у зв'язку з демобілізацією провадиться за Указом Президента України.

2. Військовослужбовці, яких звільняють з військової служби у зв'язку з демобілізацією, забезпечуються за рахунок держави повним комплектом обмундирування і взуття. Перевезення цих військовослужбовців до місця їх проживання та забезпечення в дорозі харчуванням здійснюється за рахунок держави.

[Стаття 41.](#) Загальне військове навчання громадян

1. З метою підготовки необхідного контингенту для комплектування Збройних Сил України та інших військ у воєнний час за рішенням Кабінету Міністрів України запроваджується обов'язкове для всіх громадян загальне військове навчання: чоловіків - віком від 15 до 55 років, жінок - віком від 18 до 45 років, які не мають дітей або мають дітей віком понад 8 років.

Загальне військове навчання громадян здійснюється за місцем роботи, навчання або проживання без відриву від виробництва та навчання.

2. Організація і керівництво загальним військовим навчанням покладається на Міністерство оборони України, органи місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування, міністерства і відомства України, інші центральні органи державного управління. Органи місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації, незалежно від підпорядкування і форм власності, разом з Міністерством оборони України створюють необхідну навчально-матеріальну базу, забезпечують добір і підготовку керівників військового навчання.

3. Порядок проведення загального військового навчання і коло осіб, які звільняються від нього, визначається Кабінетом Міністрів України.

Г л а в а VIII

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАГАЛЬНИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ОBOB'ЯЗОК І ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ

[Стаття 42.](#) Відповідальність посадових осіб і громадян

1. Керівники, інші посадові особи державних органів, органів місцевого та регіонального самоврядування, а також підприємств, установ, організацій і навчально-виховних закладів всіх форм власності та громадяни, винні у порушенні порядку:

(Абзац перший пункту 1 статті 42 в редакції Закону [N 3625-12](#) від 19.11.93)

військового обліку;

допризовної підготовки;

приписки до призовних дільниць;

призову на строкову військову або альтернативну (невійськову) службу;

призову на військову службу офіцерів запасу;

проходження навчальних зборів (занять) у навчальних організаціях Товариства сприяння обороні України, оборонно-спортивних оздоровчих таборів, при військових частинах або пунктах за вказівкою військового комісаріату;

мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності галузей народного господарства, регіонів, підприємств, установ і організацій;

(Пункт 1 статті 42 доповнено абзацом восьмим згідно із Законом [N 387/95-ВР](#) від 17.10.95)

прибуття за викликом до військового комісаріату, а також якщо вони вчинили інші порушення законодавства про загальний військовий обов'язок і військову службу, несуть установлену Законом відповідальність.

2. Призовнику, який ухиляється від призову і не з'явився за повісткою до військового комісаріату для відправки на військову службу, термін строкової служби продовжується на строк ухилення від призову.

Військовослужбовцю строкової служби, який самовільно залишив місце служби або своєчасно не з'явився до місця служби в строк, вказаний у приписі, не маючи на те поважних причин, час його відсутності у військовій частині не зараховується до строку служби.

Г л а в а IX

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

[Стаття 43.](#) Фінансове і матеріальне забезпечення заходів, пов'язаних із виконанням загального військового обов'язку

1. Фінансове і матеріальне забезпечення заходів, пов'язаних із виконанням загального військового обов'язку і проходженням військової служби, провадиться за рахунок коштів Державного бюджету України.

2. Кабінет Міністрів України, Рада Міністрів Республіки Крим, органи місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування для проведення медичного огляду громадян, призову їх на військову службу, відправки призваних у військові частини зобов'язані забезпечити військові комісаріати обладнаними призовними (збірними) пунктами, медикаментами, інструментарієм, медичним і господарським майном, автомобільним транспортом, а також забезпечити охорону громадського порядку.

Для повного і якісного виконання планів проведення мобілізації в умовах воєнного часу органи місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування і за їх рішенням відомства, підприємства, установи, організації і навчальні заклади, агропромислові підприємства і кооперативи, незалежно від підпорядкування і форм власності у мирний час разом з військовими комісаріатами створюють дільниці для

оповіщення і збору військовозобов'язаних, а також збору техніки з підприємств, установ і організацій незалежно від підпорядкування і форм власності, комплектують їх особовим складом з числа військовозобов'язаних без звільнення їх від виконання основних обов'язків за місцем роботи та сприяють у набутті ними професійних навичок.

3. За членами комісій по приписці допризовників до призовних дільниць, призовних комісій, лікарських комісій при військових комісаріатах, лікарями і середнім медичним персоналом, технічними працівниками та обслуговуючим персоналом, яких виділяють для роботи на призовних дільницях і збірних пунктах під час взяття допризовників на військовий облік і призову громадян на військову службу або на збори, для проведення медичного огляду і повторного огляду громадян, а також для відправки призваних на збірні пункти, на весь час виконання цих обов'язків зберігається місце роботи, займана посада та середній заробіток. Виплата середнього заробітку здійснюється за рахунок коштів Міністерства оборони України та інших військових формувань.

Якщо виконання зазначеними особами своїх обов'язків пов'язано з виїздом з місця постійного проживання, то військові комісаріати відшкодовують їм витрати на проїзд від місця проживання до місця роботи і назад, на найм жилого приміщення та виплачують добові за нормами, встановленими для службових відряджень.

Стаття 44. Повноваження Міністра внутрішніх справ України, Голови Служби безпеки України, командуючих Національною гвардією України та Прикордонними військами України, начальника штабу Цивільної оборони України, начальників Управління охорони вищих посадових осіб України та інших військових формувань у питаннях виконання загального військового обов'язку і військової служби Права Міністра оборони України, передбачені цим Законом, надаються також Міністрові внутрішніх справ України, Голові Служби безпеки України, командуючим Національною гвардією України і Прикордонними військами України, начальникові штабу Цивільної оборони України, начальникам Управління охорони вищих посадових осіб України та інших військових формувань щодо підпорядкованих їм військ, установ, навчальних закладів і військовослужбовців.

Нормативні акти щодо виконання військового обов'язку та порядку проходження військової служби, які видаються Міністром внутрішніх справ України, Головою Служби безпеки України, командуючими Національною гвардією України та Прикордонними військами України, начальником штабу Цивільної оборони України, начальниками Управління охорони вищих посадових осіб України та інших військових формувань, повинні відповідати вимогам цього Закону.

Президент України Л.КРАВЧУК

м. Київ, 25 березня 1992 року

№ 2232-ХІІ